

SHIVAJI UNIVERSITY HISTORY CONFERENCE
SELECT RESEARCH PAPERS

शुवाकी वलदुडरडर इतलरुसर डररषद
नलवडक
शुधनलडंध संग्रह

शुवाकी वलदुडरडर इतलरुसर डररषद डुरकशरन
डुडुरवलरी २०१०

शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, (रजि.) कोल्हापूर

(संस्था नोंदणी क्र. महाराष्ट्र / १०५७६-१९९५ आणि

सार्व विश्वस्त संस्था नोंदणी क्र. एफ. १०४६७-१९९५)

निवडक शोधनिबंध संग्रह

(१४ वे वार्षिक अधिवेशन २००८ - २००९)

संपादक

प्रा. डॉ. अरुण भोसले

इतिहास विभाग

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

डॉ. अवनिश पाटील

इतिहास विभाग

शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर

प्रा. भरतभूषण माळी

क्रांतिसिंह नाना पाटील महाविद्यालय, वाळवे

ता. वाळवा, जि. सांगली

शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, कोल्हापूर, २०१०

सर्व हक्क प्रकाशकाधीन

प्रथमावृत्ती
फेब्रुवारी, २०१०

प्रकाशक
प्राचार्य डॉ. तुकाराम शंकर पाटील
अध्यक्ष, शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, कोल्हापूर.
द्वारा : इतिहास विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

मुद्रक
भारती मुद्रणालय
८३२, ई, शाहूपुरी ४ थी गल्ली, कोल्हापूर - ४१६ ००१.
दूरध्वनी : ०२३१ - २६५४३२९

ISBN 978 - 81 - 909284 - 0 - 3

किंमत रु. २२५/-

* या शोधनिबंध संग्रहात व्यक्त झालेल्या मतांशी वा निष्कर्षांशी संपादक मंडळ वा इतिहास परिषद सहमत असेलच असे नाही.

शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, कोल्हापूर.

कार्यकारिणी (२००९-२०१०)

मा. प्राचार्य डॉ. टी. एस. पाटील	- अध्यक्ष
मा. डॉ. सौ. मंजिरी कुलकर्णी (मुंगळे)	- उपाध्यक्ष
मा. डॉ. अवनिश पाटील	- कार्यवाह
मा. प्रा. सुरेश शिखरे	- सहकार्यवाह
मा. प्रा. भरतभूषण माळी	- खजिनदार
मा. प्रा. डॉ. एम. ए. लोहार	- पदसिद्ध सदस्य
मा. प्रा. ए. जी. थोरात	- पदसिद्ध सदस्य
मा. प्रा. सदाशिव मोरे	- सदस्य
मा. डॉ. सौ. मंजिरी कुलकर्णी	- सदस्या
मा. प्राचार्य डॉ. विजय नलवडे	- सदस्य
मा. प्रा. भास्कर कदम	- सदस्य
मा. प्रा. आर. एस. वाघमोडे	- सदस्य
मा. प्रा. डॉ. अरुण भोसले	- स्वीकृत-सदस्य
मा. डॉ. जयसिंगराव पवार	- स्वीकृत-सदस्य
मा. प्राचार्य य. ना. कदम	- स्वीकृत-सदस्य

शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, कोल्हापूर
आश्रयदाते सभासद

१. मा. श्री. जयंत राजाराम पाटील
कासेगांव, ता. वाळवा, जि. सांगली.
२. मा. प्राचार्य य. ना. कदम
'इंद्रधनुष्य', विजयनगर कॉलनी, कदमवाडी रोड,
कोल्हापूर - ४१६ ००३.
३. मा. श्री. सुरज रोहिदास वाघमारे
आटपाडी, जि. सांगली.
४. मा. प्रा. डॉ. मधुकर जगन्नाथ जाधव
'मधुबन', गोळीबार मैदान, फलटण, जि. सातारा.
५. मा. प्रा. शिवाजीराव सुभाना शिंदे
राजारामपुरी ५ वी गल्ली, कोल्हापूर.
६. डॉ. सौ. सुशिला बाळासाहेब ओडेयार
'लक्ष्मी' मगदूम लॉन शेजारी,
गजानन महाराज नगर, कोल्हापूर.
७. प्रा. डॉ. अरुण रामराव भोसले
'विधाता' शाहू कॉलनी, कारंडे मळा, कोल्हापूर.
८. डॉ. सौ. नंदा दशरथ पारेकर
रश्मी अपार्टमेंट, ई वॉर्ड, रूईकर कॉलनी, कोल्हापूर.
९. डॉ. सौ. भाग्यश्री महादेव जाधव
स. शंकरराव मोहिते पाटील महाविद्यालय,
रहिमतपूर, जि. सातारा

शिवाजी विद्यापीठ इतिहास परिषद, कोल्हापूर.

पारितोषिक प्राप्त शोधनिबंध

(१४ वे वार्षिक अधिवेशन कुरूंदवाड, दि. ८ व ९ फेब्रुवारी २००९)

१. प्राचार्य य. ना. कदम पारितोषिक ७५१/- रु. व प्रमाणपत्र
डॉ. बी. यु. तुपे :- “औंध अधिपती बाळासाहेब पंतप्रतिनिधी व सूर्यनमस्कार चळवळ”.
२. कै. नर्मदा जगन्नाथ जाधव स्मृती पारितोषिक ७५१/- रु. व प्रमाणपत्र
डॉ. मंजुश्री जयसिंगराव पवार :- “राजर्षी शाहू महाराज आणि एक सशस्त्र क्रांतिकारक”.
३. कै. प्रा. एम. टी. जाधव स्मृती पारितोषिक ७५१/- रु. व प्रमाणपत्र
प्रा. सचिन अशोक धेंडे :- “छोटा नागपूर प्रदेशातील मुंडा अदिवासी आंदोलन”.
४. कै. विठ्ठल बापू पारेकर स्मृती पारितोषिक ७५१/- रु. व प्रमाणपत्र
डॉ. सौ. एम. डी. उदगावकर :- “संस्थानी स्वराज्य” व “दक्षिण महाराष्ट्र” वर्तमानपत्राचे सांगली संस्थानातील स्वातंत्र्य चळवळीस योगदान”.
५. कै. बाबा गोविंद भांबुरे स्मृती पारितोषिक ४०१/- रु. व प्रमाणपत्र
श्री. विकास मोहन सरनाईक :- “कोल्हापूर औद्यागिक प्रशिक्षण संस्थेचे सामाजिक व आर्थिक योगदान”.

अनुक्रमणिका

१. Preface	I
२. प्रा. रश्मी आडेकर	१
पालशेत - प्राचीन इतिहासाचा साक्षीदार	
३. डॉ. निरंजन कुलकर्णी	७
पूर्वऐतिहासिक कृष्णेच्या ऊर्ध्व खोऱ्यातील विकासामधील कृष्णेचे महत्त्व	
४. प्रा. अभय पाटील	१३
ऐतिहासिक कऱ्हाड आणि स्मृतिचिन्हे	
५. डॉ. राजश्री निकम	२१
महात्मा बसवेश्वर : स्त्रीमुक्ती चळवळीचे जनक	
६. तानाजी हवालदार	२८
करवीरचे छत्रपती व महादजी शिंदे	
७. दत्तात्रय डुबल	३४
कुरुंदवाड (सि.) संस्थानातील घटनात्मक प्रगती	
८. प्रा. ई. एस. करमळकर	४२
कुरुंदवाड (सि.) संस्थानातील राज्यकर्त्यांचे उदारमतवादी आणि धार्मिक सहिष्णुतेचे धोरण	
९. डॉ. एम. डी. उदगावकर	४७
‘संस्थानी स्वराज्य’ व ‘दक्षिण महाराष्ट्र’ वर्तमानपत्राचे सांगली संस्थानातील स्वातंत्र्यचळवळीस योगदान (१९२५ ते १९४८)	
१०. डॉ. मंजुश्री घोरपडे	५१
श्रीमंत मालोजीराजे घोरपडे यांच्या काळातील घटना व स्थित्यंतरे	
११. डॉ. बी. यु. तुपे	६०
औंध अधिपती बाळासाहेब पंतप्रतिनिधी व सुर्यनमस्काराची चळवळ	
१२. डॉ. एस. एम. गावडे	७१
श्रीमंत मालोजीराजेनी शेतकऱ्यांच्या हितार्थ केलेले कार्य	
१३. प्राचार्य ए. ए. जमदाडे	७६
दक्षिणेतील मराठी राज्यातील संस्थानिकांनी ललित कलेला दिलेले प्रोत्साहन	

१४.	डॉ. खंडेराव शिंदे	८४
	एकोणिसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धातील कोल्हापूर राज्य (१८४४ ते १९००)	
१५.	प्रल्हाद जाखले	८९
	छ. शाहूंचे न्यायदानातील विलंब टाळण्याचे दूरदर्शी धोरण	
१६.	प्रा. संतोष कदम	९४
	सन १८७६ - ७७ व १८९६ - ९७ च्या दुष्काळ निवारणासाठी सत्यशोधक समाजाने केलेले प्रयत्न	
१७.	प्रा. निवासराव वरेकर	९९
	सर धनजीशा बोमनजी कूपर यांचे जीवन व कार्य	
१८.	देविकाराणी पाटील	१०५
	ओगले उद्योग समूहाच्या जडणघडणीत गुरुनाथराव ओगले यांचे योगदान	
१९.	विकास सरनाईक	१११
	कोल्हापूर 'औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थे'चे सामाजिक व आर्थिक योगदान	
२०.	शुभांगी माने	११६
	कोल्हापूर जिल्ह्यातील कृषी यांत्रिकीकरण आणि तंत्रज्ञान (१९६०-२०००)	
२१.	उदय पाटील	११९
	संभुआप्पा बुवाफन उरूस (यात्रा) उरूण-इस्लामपूर हिंदू-मुस्लिम ऐक्याचे सांस्कृतिक प्रतिक	
२२.	डॉ. भाग्यश्री जाधव	१२९
	इस्लामपूर : मध्य व आधुनिक युगाचा ऐतिहासिक वारसा लाभलेले एक शहर	
२३.	प्रा. सुप्रिया औंधकर	१३५
	सांगली शहराच्या शैक्षणिक विकासात हि.हा.रा. चिंतामणराव पटवर्धन (दुसरे) यांचे योगदान	
२४.	बी. ए. कोटलगी	१३९
	जयसिंगपूर वसाहतीची स्थापना	
२५.	एस. एच. शिदलाळे	१४६
	साप्ताहिक विजयी मराठा यांचे ब्राह्मणेत्तर चळवळीतील योगदान	
२६.	डॉ. मंजुश्री पवार	१५३
	राजर्षी शाहू आणि एक सशस्त्र क्रांतिकारक	

२७.	प्रा. महादेव शिंदे	१५९
	कोल्हापूरातील सुवर्ण व रौप्य उद्योग - गुजरी	
२८.	इंद्रजित भोसले	१६३
	महाराष्ट्रातील स्वातंत्र्य संग्रामातील शंकरराव देव यांचे योगदान - एक चिकित्सा	
२९.	डॉ. अवनिश पाटील	१६८
	ब्रिटिश काळातील पर्यावरण विषयक : इतिहास लेखन : त्यातील काही प्रश्न	
३०.	प्रा. संगीता पाटील	१७६
	इतिहास संशोधनाचा एक व्रतस्थ कर्मयोगी, मु. गो. उर्फ मुरलीधर गोपाळ गुळवणी	
३१.	प्रा. चंपाताई बोधले	१८६
	महाराष्ट्र रोजगार हमी योजना आदिवासींसाठी संजीवनी	
३२.	सचिन धेंडे	१९३
	छोटा नागपूर प्रदेशातील मुंडा आदिवासी आंदोलन	
३३.	अर्चना जाधव	१९८
	कोल्हापूरातील पहिले वसतिगृह : व्हिक्टोरिया मराठा बोर्डिंग	
३४.	प्रा. सी. जी. पाटील	२०७
	माऊन्टस्टुअर्ट एल्फिन्स्टन आणि प्राथमिक शिक्षण	
३५.	प्रा. सी. पी. कुरणे	२१३
	दा. म. शिर्के आणि दलित चळवळ	
३६.	वृषाली भोसले	२१९
	कोल्हापूरातील फुटबॉल संघांची ओळख	
३७.	विकास येलमार	२२५
	“गणपतराव देशमुख यांचे सांगोला तालुक्यातील सहकार चळवळीला लाभलेले योगदान”	